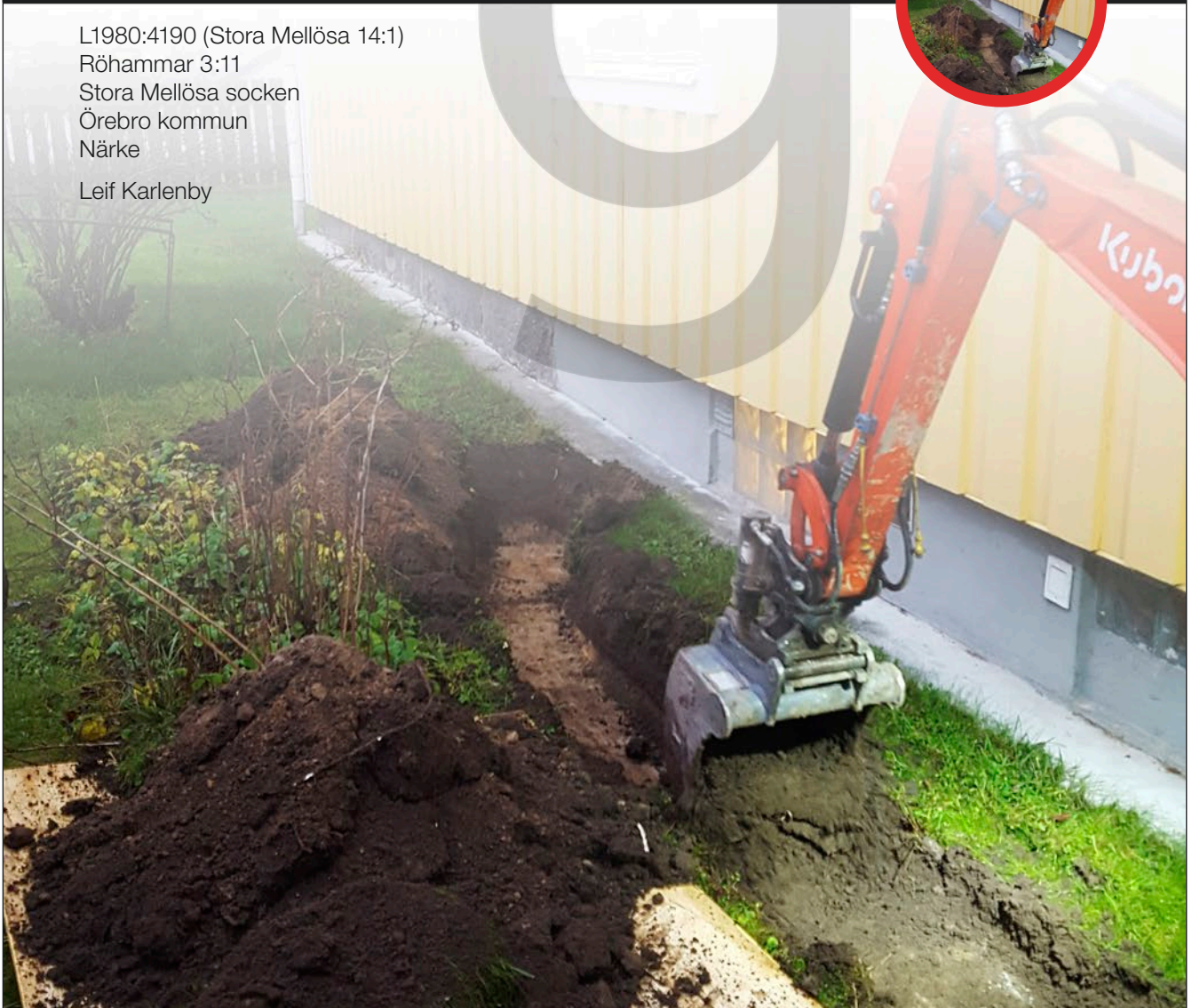

Schaktning för bergvärme i Torsborg

L1980:4190 (Stora Mellösa 14:1)
Röhammar 3:11
Stora Mellösa socken
Örebro kommun
Närke

Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Örebro län med platsen för
Torsborg markerad i rött.*

© 2019 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2019:60

Författare	Leif Karlenby
Kvalitetsgranskning	Nina Balknäs
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Schaktning invid huset på fastighet Röhammar 3:11.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_180001

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2019:60

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktning för bergvärme i Torsborg

L1980:4190 (Stora Mellösa 14:1)

Röhammar 3:11

Stora Mellösa socken

Örebro kommun

Närke

Leif Karlenby

Lst dnr 431-6787-2019

Tekniska och administrativa uppgifter

Län Örebro
Kommun Örebro
Landskap Närke
Socken Stora Mellösa
Fastighet Röhammar 3:11

Fornlämningsnummer L1980:4190 (Stora Mellösa 14:1)
Lämningstyp Treudd
Datering Vikingatid

Typ av undersökning Arkeologisk undersökning
i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum 2019-10-30
Länsstyrelsens diarienummer 431-6787-2019
Uppdragsnummer i Fornreg 201901380
Arkeologgruppens projektnummer P19077

Projektledare Leif Karlenby
Fältpersonal Leif Karlenby

Undersökningstid 2019-11-25
Exploateringsyta
Undersökt yta 10 kvadratmeter
Inmätningsteknik Analog
Koordinatsystem SWEREF 99 TM
Höjdsystem RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd påträffades.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte och målgrupper	7
Metod och genomförande	8
Resultat	8
Tolkning	8
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	10
Referenser	12

Figur 1. Karta över östra Närke med platsen för Torsborg markerad med svart ring.
Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Fastighetsägaren planerade att installera bergvärme till bostaden på Röhammar 3:11. Länsstyrelsen gjorde bedömningen att tomten – och den planerade bergvärmeanläggningen – låg så pass nära fornlämningen att det fanns anledning misstänka att det kunde finnas fornlämning på den plats där bergvärmen planerades. De ansåg därför att en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning behövdes.

Vid grävningsarbetena framkom inga fornlämningar, enbart naturlig mark fanns under den anlagda gräsmattan.

Inledning

Fastighetsägaren planerade att installera bergvärme till bostaden på Röhammar 3:11. Länsstyrelsen gjorde bedömningen att tomten – och den planerade bergvärmeanläggningen – låg så pass nära fornlämning L1980:4190 (Stora Mellösa 14:1) och L1980:3563 (Stora Mellösa 14:2) att det fanns anledning misstänka att det kunde finnas ytterligare fornlämningar på den plats där bergvärmen planerades. De ansåg därför att en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning behövdes. Länsstyrelsen fattade beslut den 30 oktober 2019 (dnr 431-6787-2019). Schaktningsarbetet genomfördes av markägarens entreprenör den 25 november 2019. Arbetet bevakades av Leif Karlenby, Arkeologgruppen AB. Kostnadsansvar bars av fastighetsägaren.

Bakgrund och kulturmiljö

Östra Närke och då inte minst Stora Mellösa socken är en fornlämningsrik bygd. I Torsborg finns bland annat två stora treuddar registrerade, varav en (L1980:4190/Stora Mellösa 14:1) är belägen inom fastigheten Röhammar 3:11. Den andra ligger något längre söderut och är Närkes största kända treudd med sina 20 meter långa sidor (L1980:3563/Stora Mellösa 14:2).

I området söder om dessa två treuddar finns en plats med tradition som kallas Tors vagga, L1980:4255 (Stora Mellösa 15:1) eller Torssten. Det rör sig om ett större stenblock som enligt traditionen skall ha täckt en skatt. Cirka 200 meter åt sydöst finns ytterligare en fornlämning registrerad: en stensättning (L1980:3950/Stora Mellösa 19:1).

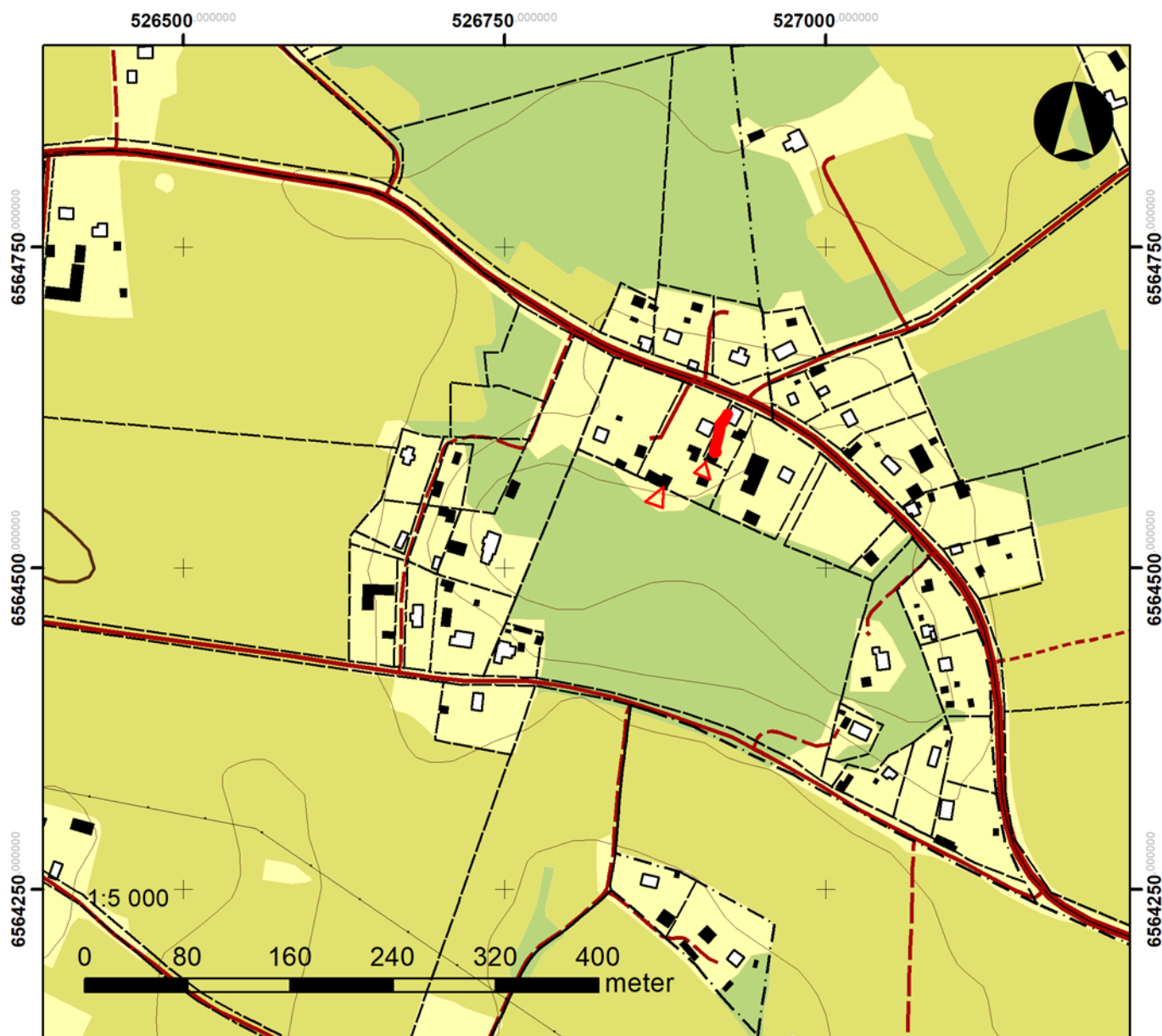
Ytterligare omkring 500 meter österut finns L1980:3564 (Stora Mellösa 18:1) som är ett gravfält med 55 gravar, 8 högar, 5 rösen, 37 runda stensättningar, 4 kvadratiska stensättningar och 1 tresidig stensättning. Dessutom finns inom gravområdet ett antal klumpstenar.

Torsborg är idag bebyggt med nyare och äldre enfamiljshus och mindre jordbruksfastigheter. I närheten av undersökningsområdet och de två treuddarna finns en frikyrkobyggnad. Går man tillbaka till den häradsekonomiska kartan från 1864–67 finns en bebyggelse av enbart backstugor och soldattorp. Området ligger då i mark som inte är uppodlad, annat än dessa torps små tegar. Det har alltså inte funnits någon äldre bebyggelse av omfattning i området. Bybebyggelse fanns i väster i form av Röhammar och i öster av Dömmesta.

Ortnamnet förefaller vara sent och dessutom osäkert i vilken form det förekommit först. Äldsta omnämmande är från år 1848 (Ortsnamnsregistret), då Dybeck nämner Thorshammarbacken, med hänvisning till Torsbacken (Thorebacken) (Dybeck 1847–1848:25). Förekomsten av fattigbebyggelse och den klart sentida förekomsten av ortnamnet antyder att området varit obebyggt fram till senare tid. En senare notering om namnet (i Ortnamnsregistret: Torsborg) anger att namnet härrör från en "handelslägenhet". Kan det röra sig om fastigheten Röhammar 3:11 som tidigare var en lanthandel?

Figur2. Vy över ytan där schaktet grävdes. Foto från sydväst.

Figur 3. Karta över Torsborg. Det grävda schaktet markerat med rött. Skala 1:5 000.

Syfte och målgrupper

Syftet med undersökningen var att, genom schaktningsövervakning, tillse att ingen fornlämning kom till skada vid nedläggningen av bergvärmen. Syftet var också att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen. Målgrupper för undersökningen var Länsstyrelsen och markägaren.

Metod och genomförande

Arbetet med nedläggningen av ledningen från borrhålet – beläget cirka 30 meter norr om huset – till anslutningspunkten på bostadens västra långsida övervakades av arkeolog. Skopan som var 0,4 meter bred grävde skiktvis bort först gräsmatta, därefter matjorden. När den sterila marken nåtts gjordes en okulär besiktning av ytan. Schaktet mättes in med analog metod och överfördes vid hemkomst till digitalt media (ArcGIS). Platsen fotograferades före, under och efter utfört arbete.

Arbetet med att borra hålet utfördes vid ett tidigare tillfälle, men bedömdes utgöra ett så begränsat ingrepp i marken (cirka 0,3 meter i diameter) att det inte krävdes någon antikvarisk närvaro vid detta tillfälle.

Resultat

Schaktet grävdes från bostadshuset och 32 meter norrut, där det anslöts till ett borrhål. Detta grävdes runt med grävmaskin, så att samma naturliga yta framkom som i övriga schaktet. Skopan som användes var 0,4 meter bred och schaktet grävdes till ett ungefärligt djup av 0,5 meter. Detta översteg i huvuddelen det djup där den naturliga marken fanns. Markytan besiktigades innan schaktet grävdes i botten.

Undergrunden bestod av ren sand i den norra och lägre belägna delen och övergick söderut upp för slänten gradvis till sandig morän med ett grusigt till stenigt inslag. Schaktet grävdes hela vägen i tomtmark.

Vid grävningsarbetet framkom inga fornlämningar. Gräsmattan visade tecken på noggrann bearbetning av marken innan trädgården anlades. Ett betydande jordlager hade påförts området i samband med trädgårdsanläggandet. I övrigt fanns inget av antikvariskt intresse.

Tolkning

Trädgården är inte platsen för någon fornlämning, åtminstone inte i anslutning till det grävda schaktet.

Figur 4. Grävning i anslutning till husgrunden. Foto från sydväst.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

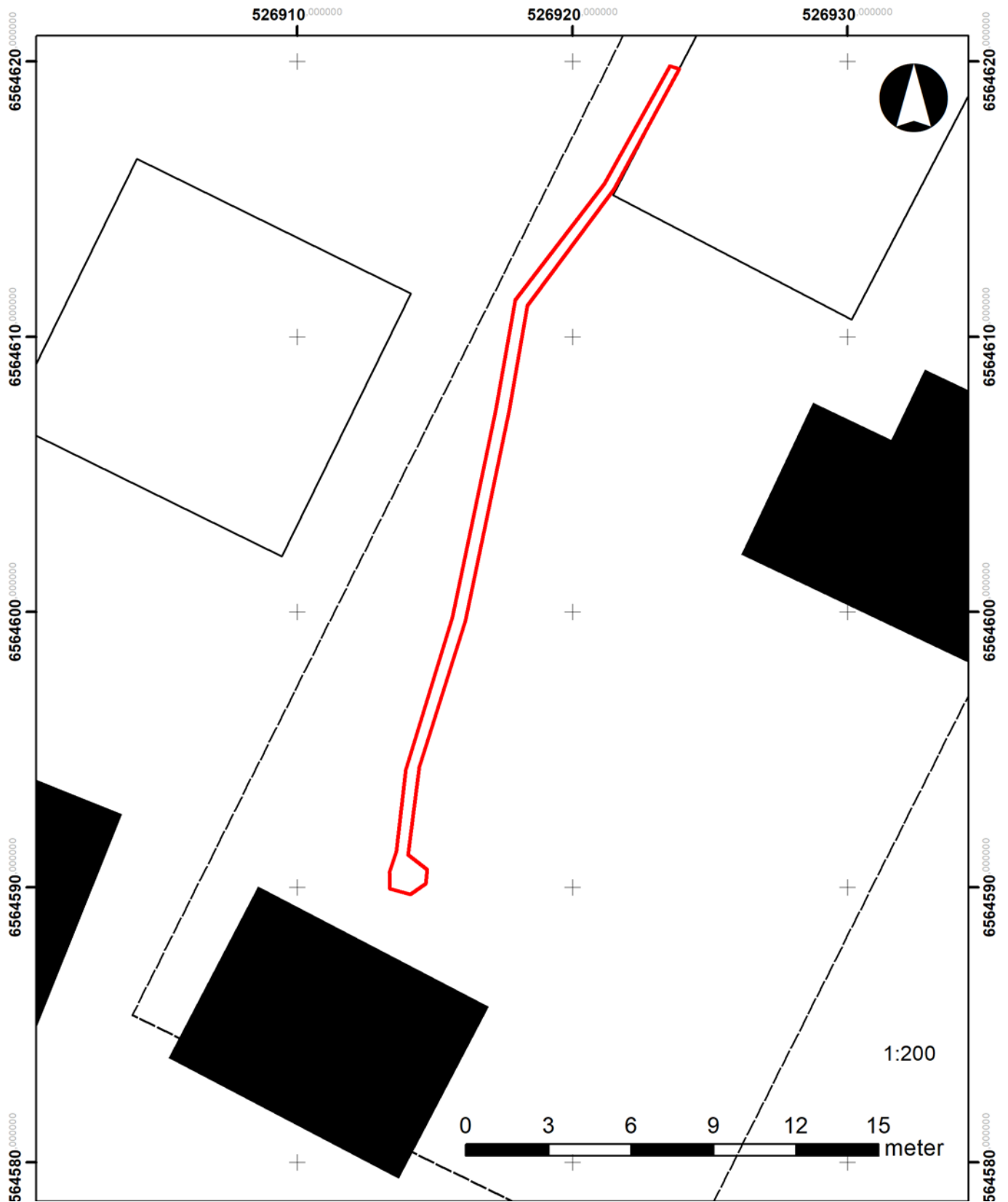
Syftet var enligt förfrågningsunderlaget att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen. Undersökningen skulle också, genom schaktningsövervakning, tillse att ingen fornlämning kom till skada vid nedläggningen av bergvärmen.

Då resultatet visade att det inte fanns någon fornlämning inom området kom dokumentationen att bestå endast av inmätning av grävd yta. Vi kan alltså utifrån resultaten av denna schaktningsövervakning säkert avgöra att ingen fornlämning kom till skada.

Arkeologgruppen AB anser därför att undersökningsplanen väl har kunnat svar till det uppställda syftet, även om ingen fornlämning påträffades.

Figur 5. Hela det undersökta schaktet. Foto från söder.

Figur 6. Plan över det grävda schaktet. Skala 1:200.

Referenser

Tryckta källor

Dybeck, Richard (1847–1848). *Runa: Svenska forn-samlingar*. Stockholm. Bonnier.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Mellösa J112-65-2 Häradsekonomiska kartan 1864-67

WEBBMATERIAL

Ortnamnsregistret: Institutet för språk och folkminnen. Ortnamnet Torsborg, Torshammarbacken och Torsbacken i Stora Mellösa socken.

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2019:60

